

Ельвіра Заредінова,
канд. пед. н., доцент,
РВНЗ «Кримський інженерно-педагогічний університет»
Лінуре Бойкарова,
учитель,
Сімферопольська загальноосвітня школа
I-III ступенів № 37

ПРОФІЛАКТИКА НАСИЛЬСТВА СЕРЕД ПІДЛІТКІВ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

У статті розглядається профілактика насильства серед підлітків як соціально-педагогічна проблема. Її рішення пов'язане з формуванням у неповнолітніх системи знань, навичок безпечної поведінки у важких життєвих ситуаціях і надання допомоги в знаходженні конструктивних способів виходу з них. У зв'язку з цим, профілактика насильства серед підлітків залишається актуальною проблемою соціальної педагогіки.

Elvira Zaredinova,
Linure Boikarova

PREVENTION OF VIOLENCE AMONG TEENAGERS AS A SOCIAL AND EDUCATIONAL PROBLEM

The article analyzes the prevention of violence among teenagers as a socio-pedagogic problem. Its solution is linked to raising awareness of teenagers about safe behaviour in difficult situations, and assistance in finding constructive ways. In this regard, prevention of violence among teenagers remains a topical problem of social pedagogy.

У сучасному світі надзвичайною гострою є проблема психологічного насильства і психологічних травм серед підлітків. Згідно статистичних даних їх ВООЗ, 2 млн. дітей щорічно стають жертвами жорстокого покарання батьками. Кожна десята дитина гине, 2 тис. вчиняють самогубство, більше 50 тис. залишають свої домівки. Тому питання протидії насильству в державі є першочерговим. Громадська думка сьогодні репрезентує позицію активного захисту неповнолітніх від різних форм тиранства, оскільки ставлення до дітей є одним із показників духовного розвитку та соціальної зрілості суспільства.

Дитина, внаслідок її фізичної і розумової незрілості, потребує спеціальної охорони і піклування, належного правового захисту як до, так і після народження («Декларація про права дитини»). Психологічні аспекти насильства щодо підлітків розроблялися у дослідженнях А. Асмолова, Б. Братуся, Т. Драгунової, В. Знакова, Н. Зінов'євої, Н. Левітова, Н. Максимової, Л. Семенок, Н. Тарабриної, Д. Фельдштейна. Проблеми насильства також присвячені роботи зарубіжних психологів: А. Бандури, Р. Берона, А. Брауна, К. Бютнера, А. Мічерліха, М. Пападопулу, Д. Річардсона, Р. Соонетс, З. Фрейда, З. Хола, В. Холичер та ін.

Мета статті – проаналізувати й систематизувати технології соціально-педагогічної профілактики насильства серед підлітків.

Феномен соціального неблагополуччя завжди спричинений суб'єктивно-особистісними факторами, що постають в деформації різних особистісних структур, усвідомленої чи неусвідомленої неадекватної самооцінки та рівня домагань, порушення емоційно-комунікативної та мотиваційно-моральної сфери, процесів саморегуляції, негативні фіксовані установки, комплекси. Отже, кожна складна життєва ситуація містить психологічний компонент. Тому в соціальній роботі необхідно використовувати психологічні методи.

Соціально-педагогічна профілактика насильства серед неповнолітніх складається з трьох взаємопов'язаних компонентів:

– *концептуального*, що містить теоретичне обґрунтування (концепції) та діагностичну базу (моніторинг, системи освіти, стратегічне планування та оцінка якості профілактики);

– *змістового*, який складається із системи принципів соціально-педагогічної діяльності (випереджаючого, інтеграційного, особистісно-орієнтованого та ін.), методів і технологій профілактики в освітніх й соціально-педагогічних установах;

– *структурно-функціонального*, котрий містить цілісну модель профілактики, багаторівневу систему її впровадження, методичне, кадрове, інформаційне, законодавче забезпечення [3].

Найбільш актуальними є питання фізичного та психологічного насильства в школі, адже це постійне середовище перебування дитини. Практика захисту неповнолітніх свідчить про те, що ані школа, ані батьки без паритетної взаємодії не можуть повною мірою захистити їх. Стоїть питання про необхідність додаткового законодавчого врегулювання прав та обов'язків усіх учасників освітнього процесу, створення методів стимулювання їх спільної роботи в цьому напрямку. Шляхи вирішення цієї проблеми не тільки в правовій площині. Потрібно створювати в школах психологічно позитивний мікроклімат, організувати відповідну виховну, педагогічну і соціальну роботу, планувати та реалізовувати спільно з батьками спільну діяльність з ліквідації вогнищ насильства. Унаслідок цього, наприкінці 90-х років ХХ століття, виник новий напрям – психосоціальна робота. Це галузь практичної психології, спрямована на подолання соціальної

дезадаптації клієнта, підвищення соціальної роботи та оздоровлення міжособистісних стосунків у професійній, навчальній і сімейно-побутовій сферах.

Основною метою психосоціальної роботи є надання психологічної допомоги людині у важкій життєвій ситуації. Психосоціальна робота з неповнолітніми є частиною комплексних програм соціального оздоровлення й виховання. Для кожної категорії розробляються свої психосоціальні програми і технології. Особливістю соціальної роботи з молоддю є те, що багато психологічних проблем можна вирішити методами соціального виховання, тому втручання психотерапевта не потрібне. Варто включити підлітка в нормативну соціальну групу: гурток за інтересами, спортивну секцію, табір, де б він міг засвоювати соціально схваловані способи життя, поведінки, взаємин під керівництвом чуйного педагога. У цьому випадку корекція психіки відбувається природним шляхом, за рахунок психологічних ресурсів групи. Застосовуються консультування, тренінги, корекція, методи психодіагностики, методи психологічної адаптації, дзвінки в екстрену психологічну допомогу та ін.

Поряд зі традиційними методиками, в соціальній роботі все частіше використовують нові вдосконалені графічні та творчі, серед яких – методика взаємного консультування і соціальне лікування.

Соціальне лікування – терапія соціальної дії. У це поняття входить зміст всієї діяльності з неповнолітніми, що зазнали психологічних травм, спрямованих на їхню участь у соціальному конструюванні власного життя. Більшість підлітків і юнаків, які були схильні до психологічної травми, після відповідної терапії, наближаються до нормального життя, стають більш впевненими в міжособистісних стосунках, соціально активними людьми.

Методика взаємного консультування – це єдина методика, яка спеціально спрямована на вираження почуттів і зміну стереотипів у суспільстві. Її метою є підвищення самооцінки, соціальної активності й значущості тинейджерів, що зазнали психологічних травм.

Отже, суть соціально-педагогічної діяльності з формування уявлень про здоровий спосіб життя полягає в розробці стратегічного плану взаємодії і залучення потенціалу соціально-педагогічної інфраструктури міста, області тощо. Профілактична робота серед підлітків спирається на ідею створення стійкої мотивації здорового способу життя, головна думка якої – переконати підростаючу особистість в тому, що здоровим бути вигідно. Жодні способи роботи не будуть ефективними, поки в індивіда не з'явиться раціональне прагнення до здорового способу життя. При виборі конкретної програми необхідно враховувати такі фактори, як вік, стать, культурний розвиток та соціально-економічний статус школярів, на яких скерована програма.

Здійснюючи психодіагностику, психолог «вибирає методи дослідження залежно від конкретної ситуації, особливостей дитини, виду насильства тощо» [2, с. 125]. Найбільш інформативними є наступні методики:

1. *Психодіагностичний опитувальник А. Є. Личко* для визначення типу акцентуацій характеру та наявності психопатичних проявів.

2. *Колірний тест М. Люшера* для визначення актуального психоемоційного стану жертви, її потреб, страхів, рівня стресу та інших індивідуальних характеристик.

3. *Шкала рівня суб'єктивного контролю Дж. Роттера* для дослідження типу поведінки і характеру локалізації відповідальності.

4. *Рисункові тести «Будинок-дерево-людина», «Кінетичний малюнок сім'ї», «Неіснуюча тварина», методика незакінчених пропозицій* для визначення зон психологічного конфлікту, сфер найбільшої тривоги, ворожості і его-станів жертви насильства.

Проблема фізичного насильства над дітьми з боку батьків досить рідко є безпосередньою причиною звернень до будь-яких фахівців. Найчастіше інформація про насильство отримується, коли працюють над питаннями порушення поведінки, шкільної дезадаптації, конфліктів у сім'ї та ін. Ініціаторами звернення у цих випадках, зазвичай, виступають дорослі, «самі діти рідко звертаються за допомогою» [1, с. 86]. Яскравими ознаками та психологічними індикаторами фізичного насильства над дитиною є такі особливості поведінки дітей:

- малорухомість, пасивність, слабка емоційна реакція (може проявлятися, починаючи з 6 місяців);
- негативна орієнтація на групу дітей (настороженість і агресія на будь-які зміни в групі);
- сором'язливість, уникання контактів з однолітками;
- поведінка «маленького дідуся»;
- надання переваги іграм лише з меншими за себе дітьми, а не з ровесниками;
- агресія, тривожність у стосунках з іншими людьми;
- страх перед дорослими, страх фізичного контакту;
- острах іти додому;
- підвищена тривога (коли плачуть інші діти);
- тики, смоктання пальців, розгойдування та ін.

Отже, профілактика віктимності підлітків є соціально-педагогічною проблемою. Її рішення пов'язане, перш за все, з формуванням у неповнолітніх системи знань, навичок безпечної поведінки у важких життєвих ситуаціях і надання психологічної допомоги для пошуку конструктивних способів виходу з них. Профілактика насильства серед підлітків залишається актуальним питанням соціальної педагогіки, як науки, так і практики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Егоров А. Расстройства поведения у подростков : клинико-психологические аспекты / А. Егоров, С. Игумнов. – СПб. : Речь, 2005. – 436 с.
2. Овчарова Р. Справочная книга социального педагога / Р. Овчарова. – М. : «Сфера», 2001. – 480 с.
3. Семенюк Л. Психологические особенности агрессивного поведения подростков и условия его коррекции / Л. Семенюк. – М. : Флинт, 2010. – 50 с.

Інна Іванюк,
вчитель-методист,
Тернопільська ЗОШ № 2

ORGANIZACJA SZKOŁY PRAWNICZEJ, JAKO WAŻNY ETAP W TWORZENIU ŚWIADOMOŚCI I KULTURY PRAWNEJ OBYWATELI

Artykuł zawiera materiał o organizacji szkoły prawniczej, jej etapy i metody nauczania prawa wzięte z doświadczenia pracy ; ujawnia cel prawa jako główny czynnik w kształtowaniu kultury prawnej i świadomości prawnej obywateli.

Інна Іванюк,

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРАВОВОЇ ШКОЛИ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЕТАП У СТАНОВЛЕННІ ПРАВОВОЇ СВІДОМОСТІ ТА КУЛЬТУРИ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті поданий матеріал про організацію правової школи, її етапи та методи навчання правознавства з досвіду роботи Тернопільської ЗОШ № 2. Також розкрита мета вивчення правознавства як одного з основних чинників у формуванні правової культури та правосвідомості нової генерації громадян України.

Inna Ivaniuk

ORGANIZATION OF LAW SCHOOL AS AN IMPORTANT STEP IN THE DEVELOPMENT OF LEGAL AWARENESS AND CULTURE OF SCHOOL YOUTH

The article provides information about the organization of law school, its stages and the methods of teaching law based on the practical experience of Ternopil school № 2. It describes the aim of teaching law as one of the elements of development of legal competence and culture and legal consciousness of new generation of the Ukrainians.

Nowy historyczny etap w rozwoju niezależnego państwa ukraińskiego jest powołany sformować autorytetną nację z prawną świadomością, która zajmie godne miejsce w systemie krajów na świecie i wraz z rozwojem społeczeństwa demokratycznego stanie się równorzędnym partnerem z prawem międzynarodowym.

Trzeba zrozumieć to, że formuła sukcesu państwa prawnego zależy od wysokiej świadomości i kultury prawnej obywateli. Dlatego edukacja prawna i wychowanie młodych Ukraińców mają być przywilejem w dziedzinie kształcenia i wychowania.

Prawo daje człowiekowi pojęcie statusu prawnego, poznanie samego siebie w systemie stosunków prawnych oraz wzajemnego oddziaływania praw i obowiązków; odpowiada na pytanie o pochodzeniu narodu ukraińskiego poprzez etapy historycznych typów państw; uczy respektować historyczne zdobycze narodu ukraińskiego, aby zyskać autorytet w relacji z innymi narodami.

Pomimo faktu, że wszyscy uczestnicy procesu edukacji prawnej, a mianowicie główni subiekci relacji prawnej nauczyciel-uczeń rozumieją potrzebę reformy edukacji prawnej, nauka prawa powinna się zacząć od przedszkola i iść równoległe z rozwojem świadomości, tworzeniem osobowości przez cały okres szkolenia.

Światowe standardy edukacji prawnej udowadniają, że nauka prawa jest szczególnie konieczna, ponieważ to jest zadaniem państwa w systemie jego rozwoju i ustanowienia go państwem prawnym. Tej zasady powinna przestrzegać Ukraina.

Etapy organizacji i działalności szkoły prawa:

- 1 – ideologiczny (przygotowanie, dyskusja, perswazja) 2009–2010;
- 2 – etap desantu pracy (praca na uzyskanie sukcesu) 2010–2012;
- 3 – realistyczny (udoskonalania, szkoła prawnicza się rozwija) 2012.

Pierwszy etap przewiduje najpierw przekonanie tych, od których bezpośrednio zależy otwarcie szkoły z pogłębionym nauczaniem prawnym. I tego już nie trzeba udowadniać. Dlatego że rozwój państwa prawnego, wychowanie młodego pokolenia, a w przyszłości dorosłych obywateli w duchu wysokiej kultury prawnej i przekonującego poczucia świadomości prawnej nikt nie odwoływał. Odwrotnie, jest to kompleksowy program